
РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Підрозділ 4.1. Концептуальні засади сучасної моделі паритетної демократії

Кормич Л.І.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідуюча кафедрою соціальних теорій
доктор історичних наук, професор*

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ АНАЛІЗУ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

На сучасному цивілізаційному етапі розвитку значна увага приділяється проблемам гендерних відносин, що виникають в результаті взаємодії чоловіків і жінок в різних сферах життєдіяльності суспільства. Від механізму та технологій даних відносин залежать рівень зацікавленості кожної людини в суспільних змінах, ступінь ефективності таких змін, стан дотримання прав людини в державі та суспільстві, модель управління тощо.

Все це обумовлює потребу та необхідність розробки і реалізації ефективної гендерної політики, як діяльності, спрямованої на створення належних умов реалізації рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків в процесі розвитку суспільства, активізації інститутів громадянського суспільства та просування держави по шляху набуття ознак і характеристик правової держави.

Основоположною категорією при цьому виступає поняття гендеру як соціокультурної категорії, що включає окрім природно-фізіологічних особливостей статі специфіку їх соціального і культурного статусу, обумовленого і визначеного конкретним цивілізаційним етапом. Весь цей комплекс специфічних рис потребує обов'язкового його врахування при прийнятті рішень, прогнозуванні наслідків їх впровадження.

Головним принципом проведення різноманітних форм діяльності в аспекті впливу на гендерні відносини є принцип гендерної рівності, під яким розуміються рівні можливості самореалізації жінок і чоловіків, гарантії дотримання прав і свобод з урахуванням особливостей статей, взаємні обов'язки та спільна відповідальність в процесі життєдіяльності. Цей принцип має бути наявним у всіх без виключення напрямках формування і реалізації гендерної політики. Це стосується створення законодавчої бази і інституціонального механізму, формування гендерної свідомості та гендерного виховання.

Важливим важелем виступає при цьому гендерна експертиза – оцінка наявності дискримінації за ознакою статі в рішеннях чи діях влади або інших суб'єктів політики, як державних так і недержавних. Вона також спрямована на прогнозування можливих негативних наслідків для представників конкретної статі від запровадження прийнятих рішень та встановлює наявність механізму попередження таких наслідків і реального забезпечення рівних прав. Перед усім, в даному плані особливого значення набуває обов'язкова гендерна експертиза законодавства, а також впровадження гендерних показників у статистичну звітність, що сприяє з'ясуванню реальної картини гендерних відносин в державі і суспільстві.

Оцінити подібні реалії це, насамперед, виявити ступінь гарантій від будь-якого прояву насильства в гендерних відносинах. Гендерне насильство виступає як явище поневолення і процес примусу, в основі яких лежить використання певних переваг статі. Воно має різні форми: фізичне, моральне, сексуальне, економічне, психологічне. І проявляється як у сфері сімейних так і службових відносин. Факт існування гендерного насильства означає порушення прав людини, обумовлене суб'єктивним ставленням до розподілу ролей та визначення статусу статей. За будь-яких умов тільки подолання та профілактика гендерного насильства робить гендерну політику ефективною.

Всі ці категорії покладені в основу формування законодавчої бази гендерної політики сучасної України. Основоположними виступають, безумовно, конституційні положення, якими утверджується рівність статей. Передусім, особливе значення має стаття 24 Конституції України, яка забороняє будь-які привілеї чи обмеження за ознаками статі та чітко окреслює права, заходи та умови, що забезпечують рівність.

Ці положення набули подальшого розвитку в інших нормативно-правових актах. Так, у 2005 році Верховна Рада України прийняла Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». У 2006 році Кабінет Міністрів України затвердив «Державну програму з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006-2010 роки». Протягом 2007-2010 років обласні Ради розробили та прийняли регіональні програми щодо забезпечення умов досягнення гендерної рівності.

Стан виконання таких програм аналізувався у щорічних доповідях Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, що надало можливість співставлення задекларованого і реального щодо ситуації в сфері гендерних відносин в Україні та робило можливим порівняти цю ситуацію з положенням в інших країнах, насамперед, в розвинених демократіях.

Окремі аспекти та проблеми, пов'язані з аналізом гендерних відносин, розглядались на Парламентських слуханнях протягом ряду років, зокрема, у 2004, 2006, 2007, 2010 роках і стосувались положення жінок, гендерного насильства, насильства в сім'ї тощо.

З впровадженням обов'язкової гендерної експертизи законодавства та обов'язкових гендерних показників статистичної звітності всі ці положення почали перетворюватись з декларацій на практичні кроки по шляху забезпечення гендерної рівності.

Безумовно, радикальних змін можна досягти лише спільними зусиллями держави і суспільства і при взаємному контролі за виконанням прийнятих рішень. Тому на сьогодні в процес розробки та реалізації гендерної політики активно включаються числен-

ні громадські організації. Це і різноманітні жіночі громадські організації, і Громадські ради, що функціонують при органах державної виконавчої влади та органах місцевого самоврядування та інші інституції громадянського суспільства, що включені в систему забезпечення реалізації програм гендерної рівності.

Завдяки критичному підходу, вибору оптимального варіанту співпраці, запозиченню кращого світового досвіду формування цивілізованих гендерних відносин Україна поступово просувається по цьому шляху. Однак, 65 місце за показником гендерного індексу свідчить про наявність багатьох невирішених проблем та необхідність вдосконалення гендерної політики.

Яковлев Д. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан факультету правової політології та соціології,
доктор політичних наук, професор кафедри соціальних теорій*

МИСТЕЦТВО ПОЛІТИКИ З ТОЧКИ ЗОРУ ТЕОРІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИБОРУ

Політична наука у її сучасному стані характеризується плюралізмом теоретичних концепцій політичної реальності, підходів до аналізу політики як окремого виду людської діяльності. Говорять про «політичну гру», «політику як баланс інтересів», «мистецтво політики». Політика, на думку М. Вебера, це поєднання «професії» та «покликання», симбіоз наукової раціональності та мистецтва.

Для українського суспільства проблема раціоналізації актуалізується у зв'язку зі складним процесом демократичної консолідації, який передбачає раціоналізацію суспільних відносин, економіки, виборчої системи, поділу влади, прийняття та реалізації суспільно важливих рішень.

Давньогрецька філософська думка пояснює світ політичного з не-міфологічних позицій, певною мірою долаючи його сакральність. Так, одного із засновників афінської демократії – «першого громадянина» – Перикла називають «раціональною людиною». До найближчого кола інтелектуалів Перикла входив філософ Анаксагор, який ставив Розум (Нус) на найвищий рівень у системі буття. Сам Перикл надавав перевагу раціональності в усьому – від війни та політичної боротьби до повсякденного життя. За часів його правління в Афінах усе повинно було робитись не під впливом емоцій чи родових зв'язків, а за «голосом Розуму».

Середньовічна політична філософія пов'язана з поняттям «християнський світ», тобто єдністю Церкви (духовної сфери) і держави (мирської сфери). Навпаки, у працях Н. Макіавеллі обґрунтовується відокремлення політичної діяльності від інших видів людської діяльності, її автономність («макіавеллізм – це політизм»). Політичні цілі, які формулює політик, сприймаються Н. Макіавеллі як абсолютно автономні, що не потребують жодного обґрунтування, зокрема, в праві, моралі, релігії тощо. У Новий час домінує романтичне уявлення про політику, з'являється віра у здатність політичними засобами вирішити проблеми людини та суспільства. Протягом XVIII – XIX ст. відбува-